

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Пестрикової Оксани Василівни
“Польський історик Людвік Кубаля та його внесок
у дослідження проблем історії України”,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.06 – “Історіографія, джерелознавство та
спеціальні історичні дисципліни”**

Українська історична наука, в умовах сучасних геополітичних реалій та потенційних викликів, цілком природно зберігає підвищений інтерес до польської проблематики. Адже українсько-польське стратегічне партнерство, на взаємно вигідних засадах спонукає нас глибше пізнавати усі складні сюжети нашого спільного історичного минулого, аби через його об’єктивне розкриття посилювати відкритість та довіру у відносинах. А окрім того, надзвичайно важливим та пізнавально-повчальним є для нас наразі також польський досвід у націо- та державотворчих процесах, де польські історики XIX – початку XX ст. відіграли чи не найпомітнішу роль. Таким чином, актуальність обраної теми дослідження, що тут розглядається є цілком очевидною.

Дисертація Оксани Василівни Пестрикової суттєво розширює розуміння особливостей формування та змістовного наповнення польської історіографії вказаного періоду на прикладі одного із найбільш популярних (в сенсі читабельності) польських істориків – Людвіка Кубалі. Активний учасник Січневого польського 1863 – 64 рр. повстання, вихований на національних традиціях романтизму, месіанізму й містицизму, Л. Кубаля впродовж усього свого життя прагнув прислужитися рідному народу, аби надати йому розуміння важливості існування власної національної державности та сформувати дух відданого патріотизму.

Пані О. Пестрикова поставила перед собою мету – з’ясувати чинники формування особистісних рис постаті Л. Кубалі, розкрити зміст історіософії

його мислення, а також охарактеризувати основну тематику його досліджень та пріоритети, акценти й тенденції у фаховій діяльності. Сформульовані дисертанткою дослідницькі завдання дозволили з достатньою повнотою розкрити предмет дослідження. А вибудована структура дисертації вдало підпорядковується меті та поставленим завданням.

Заслугує окремого відзначення й цілковитого схвалення сформована джерельна база та історіографічний огляд проблеми дослідження, а також розкриття методологічного підґрунтя виконаної наукової праці, яким присвячено перший розділ дисертації.

Джерельна база, у відповідності до предмету дослідження є достатньо репрезентативною. Важливо, при цьому, що дослідниця приділила також належну увагу теоретичним проблемам та дефініціям, як-то наприклад науковій дискусії щодо понять історичне та історіографічне джерело (с. 22-24), а відтак, за визначеними критеріями, упорядкувала, як творчу спадщину Л. Кубалі, так і комплекс джерел, що дозволяють розкрити характер його постаті.

Як зазначає дисертантка, історіографія проблеми її дослідження представлена через вивчення процесу формування та еволюції історіографічного образу Л. Кубалі. Тому в підрозділі 1.2, у ретроспективній послідовності, здобувачкою розглянуті різні згадки, оцінювання та судження як щодо самого Л. Кубалі, так і щодо його наукового доробку, впродовж життя дослідника та після нього. Водночас, пані О. Пестрикова зазначає, що у випадку сформульованого нею предмету дослідження було би не певним класифікувати літературу за звичними схемами, як-то періоди, країни походження чи національності авторів тощо (с. 31-32). Проте, взяті дослідницею за основу так звані чотири етапи формування історіографічного образу Л. Кубалі, виглядають цілком умовними й малопродуктивними. Принаймні, не переконливим є, що науково-критичний аналіз творчості певного дослідника неодмінно має слідувати лише за некрологами про нього, насправді, такий аналіз може бути й прижиттєвим. І вже точно,

енциклопедичні довідки не завжди з'являються пізніше науково-критичних студій. Й власною працею пані О. Пестрикова це доводить. Адже в українській історіографії дотепер постать Л. Кубалі була відомою саме на рівні енциклопедичної лаконічності, й лише дослідження нашої дисертантки вперше досить об'ємно та ґрунтовно вносить інформацію про цього польського історика в наш вітчизняний науковий простір.

Насправді, розгляд формування авторського образу історика Л. Кубалі, а також аналіз його творчої спадщини ніяк не гірше виглядав би крізь призму оцінювання представниками різних методологічних парадигм та різних національних історіографій. Зрештою, мовлячи у цьому підрозділі про оцінювання доробку Л. Кубалі польськими істориками-“романтиками” та “позитивістами”, українськими “народниками” та “державниками” – дисертантка мимоволі таки вдається до так званих (за її словами) “звичних схем”, й завдячуючи їм – достатньо добре вирішує дослідницькі завдання цього розділу дисертації.

Щодо підрозділу 1.3, присвяченому методологічним засадам дослідження, слід відзначити як позитивне – конкретний опис дисертантки, яким чином застосування певних методів дозволяло їй розв'язувати ті чи інші дослідницькі завдання й проблеми. Причому, застосований здобувачкою методологічний інструментарій є доволі багатим та різноманітним.

Важливою складовою цього підрозділу є також порівняльний аналіз різних наукових стилів репрезентації історичних подій представниками окремих шкіл польської історіографії ХІХ – початку ХХ ст. Й водночас, дослідниця, розглядаючи проблему порівняння характерних рис краківської, варшавської та львівської шкіл, висловлює сумніви щодо самого існування львівської школи, проте не пропонує також іншого (альтернативного) узагальненого означення щодо корпорації польських істориків, що жили й працювали у Львові. Видається, що у вирішенні цього питання могла би прислужитися, за аналогією, відома дисертантці давно триваюча дискусія щодо існування школи М. П. Ковальського.

Цілком логічно та обґрунтовано виглядає в загальній структурі роботи другий розділ, присвячений біографічному дослідженню постаті Л. Кубалі. Адже окремі деталі його життєвого шляху, випробування та складнощі, котрі доводилося долати формують значно ґрунтовніше розуміння рис характеру історика, а ще важливіше – складається певніше розуміння засад становлення його історіософії. Участь у польському повстанні 1863-64 рр., належність до табору так званих “червоних” (тобто, прихильників широкого залучення усіх верств суспільства до повстання), перебування в ув’язненні, невдачі зі самореалізацією в царині художньої творчості та професорській діяльності, вимушеність заробляти на хліб монотонною вчительською працею в гімназії – усе це ускладнило дослідницьку евристику історика, проте загартувало його як особистість й навчило сприймати життя через категорії високих, суспільно-значимих і націоконсолідуючих цінностей. Що надзвичайно яскраво й відбилося на його романтичному стилі викладу історичних подій, зі застосуванням елементів художньої літератури. Тому то й мету історичних писань він бачив не інакше, як “засіб виховання молоді”, як спосіб “підносити патріотизм”, “пробуджуючи до життя спогади та традиції” й “воскресаючи старі звичаї та віру” (с. 87-88). Тож не випадково, як свідчить дисертантка, Л. Кубаля, зрештою, став одним із тих авторів на творах якого учні нової польської школи вивчали історію козацько-польських війн XVII ст. (с. 97). Й саме сюжети із праць Л. Кубалі найчастіше зустрічаються у знаковій для польської культури – літературній творчості Генрика Сенкевича (с. 97, 138).

У наступних трьох розділах, пані О. Пестрикова подає особливості інтерпретації Л. Кубалею основних понять, якими він оперує в розгляді історичних подій XVII ст. (як-то Україна, українські землі, козацтво); розкриває зміст оцінок, якими польський історик характеризує провідних українських очільників, а також демонструє особливості трактування ним найбільш значимих подій Української історії вказаного періоду. Таким чином, дисертантка цілком слушно доповнила розкриття постаті польського

історика репрезентацією найбільш значимих для української історіографії результатів його творчого доробку.

На загал, дисертація цілком очевидно має новаторський характер та демонструє старанність, скрупульозність та наполегливість її авторки, що за умови сформування нею цілком репрезентативної джерельної бази дослідження, дозволило здобувачці дійти достатньо переконливих, аргументованих, а отже вірогідних висновків. Однак, відзначаючи позитивні сторони дисертаційної роботи Оксани Пестрикової, видається необхідним висловити також деякі критичні зауваження та побажання, які щоправда носять переважно характер рекомендацій.

1. Визначаючи хронологічні межі дисертаційного дослідження, авторка вказує, що “найбільш вагому роль у цьому питанні відіграв період наукової активності дослідника” (тобто, Л. Кубалі) й називає верхньою межею свого дослідження 1922 р. – тобто, час виходу останнього, шостого за ліком тому історичних нарисів під назвою “Wojny duńskie i pokój oliwski” (“Данські війни та Оливський мир”) (с. 15). Причому, це видання було підготовлене до друку, за редакцією Л. Фінкля, оскільки, як відомо, життя Л. Кубалі завершилося вже у 1918 р. Тож постає питання – чи доречно було називати дату 1922 р. верхньою межею “наукової активності дослідника”? Видається, що більш доречним було би у цьому випадку говорити про верхню межу, як завершення процесу першого оприлюднення (або повного оприлюднення) праць історика. Крім того, при повторній згадці цієї ж події у підрозділі 2.2, помилково вказано, що видання шостого тому відбулося у 1923 р. (с. 83).

2. Дисертанткою досить багато уваги приділено визначенню стилю наукових досліджень Л. Кубалі. Й найбільшою проблемою постала належність, чи то не належність цього історика до числа романтиків. Розглядаючи цю проблему, дослідниця спочатку висловлює думку, що “вважати Л. Кубалю істориком-романтиком навряд чи можна” (с. 88). Але далі, в дисертації перелічується значний ряд аргументів на доказ

застосування Л. Кубалею інструментарію та прийомів, що є властивими саме романтичній традиції.

Зокрема, наближав до романтичної традиції жанр нарису, в якому найбільше працював польський історик й тим самим послуговувався художніми та літературними засобами (с. 92), а саме, він застосовував так звані “густі” описи, передаючи у подробицях атмосферу, що панувала під час якихось визначальних подій, описуючи в деталях природу, місцевість, погодні умови (с. 93), що створювало у читача “ефект присутності” на місті події. Активно застосовував такі літературні засоби, як метафори, метонімії, гіперболізацію (с. 94); любляв наповнювати тексти прямими діалогами та палкими (як правило, патріотичного звучання) промовами (звісно, без покликів на джерела), створював так званий “ефект занурення” читача у середовище перебігу подій (с. 94) тощо. Більше того, дисертантка апелює до польської дослідниці В. Юлковської, котра відзначала, що Л. Кубаля запозичив у В. Шекспіра “спосіб зображення головних героїв та побудову сюжетної напруги” (с. 125). Проте, підсумовуючи такий аналіз творчої лабораторії, погляди Л. Кубалі ідентифіковані дисертанткою, як “наближені до романтичних” (с. 98). А у висновках до розділу сказано, що його візія, як історика протягом усієї творчої активності лишалася “незмінною, переважно романтичною” (с. 99). Виглядає так, що авторка дисертації почувалася заручницею жорсткого поділу польського історіографічного процесу на періоди романтизму (до Січневого повстання), позитивізму й (з початку ХХ ст.) неоромантизму, а відтак намагалася “вписати” творчість Л. Кубалі у відповідну схему.

3. Вище вже говорилося, щодо нечіткості позиції дисертантки в питанні існування чи не існування так званої львівської школи польських істориків. Проте, якщо з цим і можна погодитися (оскільки таке питання не є складовою предмету дослідження), то зовсім не прийнятним видається брак чіткості авторської позиції щодо безпосередньо Л. Кубалі. Натомість, в дисертації лише констатується, що на сьогодні питання належності Л. Кубалі

до якоїсь із трьох історіографічних шкіл залишається відкритим (с. 141) й таким чином, позиція дисертантки, за результатами її дослідження, бодай на рівні власної прихильності до якогось із варіантів, що дискутуються – залишилася не повно з'ясованою.

4. Першим дослідницьким завданням своєї роботи дисертантка цілком логічно визначила необхідність охарактеризувати джерельну базу та з'ясувати стан вивченості теми в історіографії. Й із цим завданням якісно впоралася у першому розділі. Проте, у підсумкових висновках дисертації надзвичайно лаконічно та поверхово подала результати своєї праці, натомість вчергове повторивши про існування трьох шкіл у польській історіографії та втретє детально повторивши чотири-етапову схему формування історіографічного образу історика. А відтак, недостатньо повно підсумувавши власні евристичні відкриття й здобутки.

5. Дисертація написана доброю літературною, науковою мовою, проте, деінде трапляються дрібні, прикрі помилки, як-то наприклад, написання: “замітки в різних енциклопедіях, словниках” (с. 19, і те ж саме с. 49), замість – повідомлення, дописи, гасла; “запровадивши такі міри” (с. 69), замість – вживши такі заходи; “син був науковим діячем” (с. 84), замість – діячем тощо.

Однак, попри висловлені зауваження – а точніше, навіть, побажання рекомендаційного характеру – подана на розгляд дисертаційна праця, насправді є цінним, актуальним дослідженням, містить наукову новизну та заслуговує на позитивне відзначення.

Цілком очевидно, що пані О. Пестрикова є самостійним, вдумливим дослідником і підготувала оригінальне авторське дослідження.

Манера викладу думок у тексті неупереджена та спонукає до роздумів. Дисертація є логічно структурованою. Зміст розділів спрямований на розкриття поставленої мети та дослідницьких завдань. Висновки до яких прийшла здобувачка, логічно випливають зі змісту дослідження й на загал розкривають сформульовані дослідницькі завдання.

Підібраний матеріал у Додатках вдало та доречно ілюструє окремі важливі сюжети дослідження, подані у текстовій частині.

Дисертаційна тема пройшла належну апробацію. Пані О. Пестрикова має шість наукових публікацій, п'ять з яких – виконані у фахових виданнях України та одна у міжнародному віданні.

Автореферат, підготовлений здобувачкою розкриває зміст дисертації, відображає творчий доробок авторки та відповідає встановленим вимогам. За своїм науково-теоретичним рівнем, новизною визначених та розв'язаних завдань, обґрунтованістю основних висновків, а також науковим та практичним значенням – дисертаційне дослідження пані О. Пестрикової “Польський історик Людвік Кубаля та його внесок у дослідження проблем історії України”, відповідає вимогам чинного “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за N 567 (зі змінами), а її автор – Оксана Василівна Пестрикова заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин та туризму
Хмельницького національного
університету

Ю. С. Земський

Підпис засвідчую:

кандидат технічних наук, доцент,
учений секретар
Хмельницького національного
університету

Л. І. Тебляшкіна